

УДК 373.25
МРНТИ 14.23.21

DOI 10.51889/2960-1673.2025.81.2.003

Г.Б.Ибатова, Ж.А.Тилеубаева
PhD, аға оқытушы ibatova_igb@mail.ru
магистрант tileubaeva01@bk.ru

Абай атындағы ҚазақҰлттық Педагогикалық университеті Алматы қ., Қазақстан

МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ СӨЙЛЕУ ТІЛІ ЖАЛПЫ ДАМЫМАҒАН ІІІ ДЕНҒЕЙДЕГІ БАЛАЛАРДЫҢ ФРАЗАЛЫҚ СӨЙЛЕУ ТІЛІН ЗЕРТТЕУ

Аңдатпа

Сөйлеу тілі балалардың әлеуметтік және психологиялық дамуының маңызды аспектісі болып табылады. Мектеп жасына дейінгі балалардың сөйлеу тілінің дұрыс дамуы олардың оқу мен қоғамда өздерін дұрыс сезінуіне, сондай-ақ когнитивті және әлеуметтік дағдыларды меңгеруіне үлкен әсер етеді. Алайда, кейбір балалардың сөйлеу тілінің жалпы дамымауы байқалып, сөйлеу қабілеттері жеткіліксіз болуы мүмкін. Бұл мәселе әсіресе сөйлеу тілі жалпы дамымаған ІІІ деңгейдегі балаларда байқалады, оларда фразалық сөйлеудің қалыптасуы ерекше қиындықтар туғызады.

Сөйлеу тілінің жалпы дамымауы, оның ішінде фразалық сөйлеудің қалыптаспауы, балалардың білім алу процесінде, сондай-ақ жалпы әлеуметтік қарым-қатынастарында қиындықтар тудыруы мүмкін. Осы себепті, бұл мақала мектеп жасына дейінгі сөйлеу тілі жалпы дамымаған ІІІ деңгейдегі балалардың фразалық сөйлеу тілін дамыту ерекшеліктерін зерттеуге арналған.

Түйінді сөздер: фразалық сөйлеу, сөйлеу тілінің жалпы дамымауы, мектеп жасына дейінгі балалар, әдіс

Г.Б.Ибатова, Ж.А.Тилеубаева
Phd, старший преподаватель ibatova_igb@mail.ru
магистрант tileubaeva01@bk.ru

Казахский Национальный Педагогический университет имени Абая г.Алматы, Казахстан

ИССЛЕДОВАНИЕ ФРАЗОВОЙ РЕЧИ У ДОШКОЛЬНИКОВ С ОБЩИМ НЕДОРАЗВИТИЕМ РЕЧИ (ІІІ УРОВЕНЬ)

Аннотация

Речь является важным аспектом социального и психологического развития детей. Правильное речевое развитие дошкольников оказывает большое влияние на то, как они чувствуют себя хорошо в учебе и обществе, а также на приобретение когнитивных и социальных навыков. Однако у некоторых детей может наблюдаться общее недоразвитие речи и недостаточные речевые способности. Эта проблема особенно заметна у детей с общим недоразвитием речи (ІІІ уровня), у которых формирование фразовой речи вызывает особые трудности. Общее недоразвитие речи, в том числе несформированность фразовой речи, может вызвать затруднения в процессе обучения детей, а также в общесоциальных отношениях. По этой причине данная статья посвящена изучению особенностей развития фразовой речи детей с общим недоразвитием речи (ІІІ уровня) в дошкольном возрасте.

Ключевые слова: фразовая речь, общее недоразвитие речи, дети дошкольного возраста, метод

G.B.Ibatova, Zh.A.Tileubayeva
PhD, Senior Lecturer ibatova_igb@mail.ru
Master's student tileubaeva01@bk.ru

Kazakh National Pedagogical University names after Abai, Almaty, Kazakhstan

THE STUDY OF PHRASAL SPEECH IN PRESCHOOLERS WITH GENERAL SPEECH UNDERDEVELOPMENT (LEVEL III)

Abstract

Spoken language is an important aspect of the social and psychological development of children. The correct speech development of preschoolers has a great impact on their ability to feel right in learning and society, as well as on the acquisition of cognitive and social skills. However, some children may experience General speech underdevelopment and have insufficient speech abilities. This problem is especially noticeable in children of Level III, whose speech is generally underdeveloped, in which the formation of phrasal speech causes special difficulties. General underdevelopment of speech, including the formation of phrasal speech, can cause difficulties in the process of children's education, as well as in general social relationships. For this reason, this article is devoted to the study of the features of the development of phrasal speech of children of Level III with general underdevelopment of preschool speech.

Key words: phrasal speech, general underdevelopment of speech, preschool children, method

Кіріспе: Мектеп жасына дейінгі балалардың фразалық сөйлеу тіліндегі кемшіліктерді зерттеу қазіргі таңда өзекті мәселе болып табылады. Бұл мәселені логопедиялық және педагогика саласындағы зерттеушілер Б.М. Гриншун, Г.А. Каше, Р.Е. Левина, Н.А. Никашина, В.К. Орфинская, О.В. Правдина, Т.Б. Филичева, М.Е. Хватцев, Г.В.Чиркина, С.Н. Шаховская және т.б. айналысқан.

Мектеп жасына дейінгі балалардың сөз тіркестері арқылы сөйлеу тілін қалыптастыру үлкен рөл атқарады. Айтылымды білдіретін, фразалық сөйлеу тілі ойлау мен қарым-қатынас құралы ретінде сөйлеу тілінің негізгі бірлігі болып табылады. Ана тілін меңгеру негізінен фразалық сөйлеуде кездеседі [1].

Сөйлемді сөйлеу тілі бірлігі ретінде меңгерудің үлкен маңызы бар, өйткені ол ойды білдірудің негізгі түрі. А.Н.Леонтьевтің пікірінше, фразалық сөйлеу тілді үйрену баланың өз ойын дұрыс және әдеби тұжырымдауының қажетті шарты болып табылады. Бұл, зерттеушінің пікірінше, белгілі бір коммуникативтік тапсырманы тілдік жүзеге асыру әдістерінің бір түрі[2].

Балалардың сөйлеу тілін зерттейтін көптеген зерттеулер мектепке дейінгі жаста бірте-бірте диалогтық сөйлеу тілі негізінде біртұтас монологтық сөйлеу тілінің қалыптасатынын көрсетеді. Монологтық және диалогтік сөйлеу тілді дамытудың негізгі негізі сөздік қорды меңгеру негізінде қалыптасатын фразалық сөйлеу тілі болып табылады[3].

Мектеп жасына дейінгі балаларда фразалық сөйлеу тілді қалыптастыру мәселелері және оның даму факторлары В.В. Гербова, Е.П. Короткова, Г.М. Лямина. [4, 5, 6]. Зерттеушілер бес жасқа дейін сөйлеу тілі қалыпты дамыған кезде баланың сөйлеу тілі жалпы және күрделі тіркестерден тұратынын айтады.

Үлкен энциклопедияда «фраза» сөзі (грек тілінен аударғанда phrasis - өрнек) «тіл бірлігі ретінде сөйлемге сәйкес келетін сөйлеудің негізгі бірлігі; синтаксистік құрылымы, семантикалық толықтығы мен интонациялық безендірілуі бар синтаксистік-фонетикалық тұтастық. Сөз тіркесінің шекарасы кідіріс, сонымен қатар оның аяқталуын білдіретін белгілі бір интонациялық белгілер» [76. 1456].

М.Балақаевтың сөз тіркесіне берген анықтамасы негізге алынады: "Сөйтіп, синтаксистік қарым-қатынасты білдіру үшін кемінде толық мағыналы екі сөздің сабақтаса байланысқан тобын сөз тіркесі дейміз" [10].

Сөз тіркесі формалды синтаксистік белгілермен сипатталатын сөйлемге сәйкес келуі мүмкін, бірақ интонация сөйлем болып табылмайтын сөздер тізбегіне айналады. Кейбір жағдайларда фразалық құрылым сөйлем мүшесі болуы мүмкін[11].

Фразалық сөйлеу тілі элементар болуы мүмкін және әдетте 2-3 сөзді қамтуы мүмкін, сондай-ақ жалпы болуы мүмкін және бір күрделі сөйлемді (4 немесе одан да көп сөзден тұратын) немесе екі немесе одан да көп сөйлемді (әңгімеге сәйкес) қамтуы мүмкін.

Фразалық сөйлеу тілінің жасалу онтогенезі А.Н. Гвоздева. Ол тілдің морфологиялық және синтаксистік жүйелерінің өзара тығыз байланысын ескере отырып, фразалық сөйлеу тілдің жасалуының үш кезеңін анықтаған болатын [9].

Көптеген авторлардың еңбектерінде (В.К.Воробьева, В.П. Глухова, Н.С. Жукова, Е.М.Мастюкова, Р. И. Спирова, Т. Б. Филичева, А. В. Хостребова және т. б.) СТЖД бар балаларда фразалық сөйлеу тілінің әртүрлі бұзылыстары бар екендігі атап өтілген.

Сөйлеу тілінің жалпы дамымауының III деңгейі бар балалар лексикалық-грамматикалық және фонетикалық-фонематикалық дамымау элементтері бар фразалық сөйлеу тілінің болуымен сипатталады. Атап айтқанда, лексика-грамматикалық дамымау фразалық сөйлеу тіліне қатысты. Көптеген авторлар балалардың фразалық сөйлеу тілі кезінде сөздің шектеулі екендігіне, сондай-ақ сөйлеуде көптеген аграмматизмдерге жол беретінін және лексикалық-грамматикалық формаларды дұрыс қолдана алмайтындығына назар аударады. Осыған байланысты фразаның бұзылу механизмдерін көруге мүмкіндік беретін дифференциалды диагностиканы әзірлеу қажеттілігі артады.

Қазіргі уақытта баланың тәуелсіз сөйлеу тілі ағымында фразалық сөйлеу тілінің диагностикалау, түзету және фразаның бұзылған құрылымдық компоненттерін бағалау мәселесі өте өзекті болып қала береді. Дұрыс таңдалған бағыттар мен зерттеудің нақты анықталған принциптері фразалық сөйлеу тілі бұзылыстарын анықтау тиімділігінің негізі болып табылады.

Алайда көптеген зерттеулерде мектеп жасына дейінгі сөйлеу тілі жалпы дамымаған III деңгейдегі балалардағы фразалық сөйлеу тілінің жай-күйін зерттеудің кешенді әдісі жоқ. Бұл зерттеудің элементтері көбінесе грамматикалық жүйе бөлімінде ұсынылған және көбінесе екі-үш тапсырмадан тұрады.

Мәселен, О. Б. Иншакованың классикалық нұсқаулығында мектеп жасына дейінгі балалардағы фразалық сөйлеу тілінің жағдайын бағалауға мүмкіндік беретін келесі тапсырмаларды бөліп көрсетуге болады:

- суреттер бойынша сөйлем құрау;
- әр түрлі әңгімелер құрастыру.

Өз кезегінде Т. Б. Филичева, Г.В. Чиркина фразаның предикативтілігінің қалыптасуын тексеру үшін қолдануға болатын келесі әдістемелік әдістерді қолданады:

- сурет бойынша, іс-әрекеттерді көрсету немесе сұрақтарға жауаптар;
- сурет бойынша сөйлемді өз бетінше құрастыру, іс-әрекеттерді көрсету;
- сөйлемде жетіспейтін сөзді қажетті жағдайда дұрыс толықтыру.

Сонымен қатар В. П. Глуховтың еңбектерінде ұсынылған әдістерді көрсетуге болады:

- Сурет бойынша сөйлем құра.
- Сөйлемді аяқтау. Аяқталмаған сөйлемдер

Осы қарастырылған зерттеулер негізінде фразалық сөйлеу тілінің жай-күйін зерттеу мәселесі біз үшін ашық болып қалады, дегенмен бұл зерттеулер диагностика жүйесін дамытумен кеңейтуге мүмкіндік береді.

Материалдар мен зерттеу әдістер

- Қарастырылып отырған мәселе бойынша әдебиеттерге теориялық талдау жасау
- Сөйлеу тілі жалпы дамымаған III деңгейдегі балалардың фразалық сөйлеу тілінің ерекшеліктері зерттеу
- Жинақталған материалды жүйелеу

Зерттеу базасы: Алматы облысы, Іле ауданы, ЖШС «Болашақ кемеңгер 2» бөбекжай-балабақшасында жүргізілді. Ең алдымен зерттеуге қатысушыларды іріктеу жұмысы жүргізілді. Зерттеуге қатысушыларды іріктеудің басты критерийлері жалпы сөйлеу тілі дамымауы бар III деңгейдегі балалар тобы болды. Аталған критерийлерге сай зерттеу базасынан 30 бала таңдалынды.

Зерттеу барысы бірнеше кезеңдерді қамтыды

I кезең: Анамнездік мәліметтерді жинау.

- Балалар жөніндегі мағлұматтардың жиынтығы.

II кезең: Тәжірибелік жұмыс жүргізу

Экспериментке қатысатын балалардың сөйлеу тілінің даму деңгейін және фразалық сөйлеу дағдыларын бастапқы деңгейде бағалау.

III кезең: *Қорытындылар мен бағалау*

- Эксперимент барысында алынған мәліметтерді талдау. Балалардың фразалық сөйлеуінде кездесетін қиындықтарды анықтау.

I кезең: Анамнездік мәліметтерді жинау. Бұл кезең бойынша біз балалардың құжаттарымен (ПМПК берген жолдамалары, денсаулық паспорты, жеке карталары, сөйлеу карталары) танысып, талдадық.

Анамнезді талдау барысында эксперименталды топтың барлық балаларында кіші топтарда болған мерзімде, сөйлеу тілінің кешеуілдеуі болғанын көрсетті. Сонымен қатар балалардың үштен бірінде құжаттарындағы былдырлау мен үілдеуінің кешігіп шығуы қорсетілген. Эксперименталды топ балаларының барлығында фразалық сөйлеу тілін меңгеруі кешігіп басталған, және де, сөз қорының сандық және сапалық жағынан төмен болғанымен сипатталады. Балалардың сөйлеу тілі карталарында психологиялық медициналық педагогикалық кеңестің СТЖД III-деңгейі деген сөйлеу тілінің қорытындысы жазылған.

Сөйлеу тілі жалпы дамымаған III-деңгейдегі балаларды іріктеп алу мақсатында, балалардың жеке карталарымен алдын ала танысып, дәстүрлі тәсілдер бойынша логопедиялық тексеру жүргізілді.

II кезең: Тәжірибелік жұмыс жүргізу. Балалардың сөйлеу тілінің даму деңгейін және фразалық сөйлеу тілі В. П. Глуховтың әдісі бойынша бағаланды.

Мектеп жасына дейінгі сөйлеу тілі жалпы дамымаған балалардың фразалық сөйлеу тілін бағалау үшін бағалаудың келесі деңгейлері бөлінді: жоғары деңгей; орта деңгей; төмен деңгей.

Жоғары: балалар сөйлеуде тұрмыстық тақырыптармен шектелмейтін сөздердің үлкен жиынтығын пайдаланады. Олар сөйлеуде сөздерді оңай қолданады жалпыланған абстрактілі мағына, сондай-ақ сапаны білдіретін сөздер, жағдайы, белгілері, бағасы. Сөйлеудің грамматикалық компоненті қалыптасады.

Балаларда оқиғаның семантикалық дизайны дамыған. Әңгіме үйлесімді және дамудың жас нормаларына сәйкес келеді.

Орташа: балалардың сөздік қоры біршама шектеулі, оларға жалпылама сөздерді анықтау қиын. Балалар сөйлемдердегі сөздердің грамматикалық байланысының қиындықтарын байқайды және ынталандырушы көмекті қажет етеді. Балалардағы оқиғаның семантикалық дизайны да жеткіліксіз дамыған. Балалар әңгімеде жеке сөздерді немесе бір буынды сөз тіркестерін қолданған.

Төмен: балалар тұрмыстық тақырыптармен, соның ішінде таныс етістіктермен шектелетін сөздердің тар жиынтығын ғана пайдаланады. Балаларға сөйлеуде сөздерді қолдану әлдеқайда қиын. Балаларда сөйлемдердегі сөздердің грамматикалық байланысының қиындықтары бар, олар ынталандырушы көмектен кейін де тапсырманы орындай алмайды. Балаларда оқиғаның семантикалық дизайны дамымаған. Балалар жеке сөздерді немесе бір буынды сөз тіркестерін қолданды.

Мектеп жасына дейінгі сөйлеу тілі жалпы дамымаған III деңгейдегі балалардың фразалық сөйлеу тілді зерттеу В. П. Глуховтың еңбектерінде ұсынылған тапсырмалар бойынша жүргізілді [8]. Анықтаушы экспериментінің әдістемесі мектеп жасына дейінгі сөйлеу тілі жалпы дамы-

маған III деңгейдегі балалардың фразалық сөйлеу тілінің кемшіліктерін анықтауға мүмкіндік беретін әңгіме мен тапсырмаларды қамтыды.

I.Әңгімелесу

Мақсаты: мектеп жасына дейінгі балалардың ересектермен қарым-қатынас барасында балалардың фразалық сөйлеу тілінің даму деңгейін анықтаға мүмкіндік береді.

Бағалау критерийлері:

3 ұпай-бала бірден байланысқа түседі, сөйлеседі, сұрақтар қояды; сөйлеу тілі эмоционалды түрде боялған; грамматикалық тұрғыдан дұрыс құрастырылған кеңейтілген сөз тіркестерін белсенді қолданады яғни толық сөйлемдерді қолданады.

2 ұпай-бала байланыста, бірақ оған ерекше қызығушылық білдірмейді; педагогтің көмегіне мұқтаж; аз орналастырылған сөз тіркестерін қолданады, сөйлеу тілі эмоционалды бояусыз; фразалық сөйлеуде сөздердің реттілігінің бұзылуы яғни дұрыс қолданбау.

1 ұпай-бала әңгімеге ресми қатысуды қаламайды немесе қатыспайды қарапайым сөз тіркестерді қолданады; сөйлеуде монотон бар;көптеген аграмматизмдер байқалады.

2.Сурет бойынша сөйлем құра.

Мақсаты:мектеп жасына дейінгі балалардың өз ойын жүйелі түрде айтуға және зейінін анықтауға мүмкіндік береді.

Бағалау критерийлері:

3 ұпай - бала барлық үш суретті қолдана отырып сөйлемдер құрған кезде қойылады, мәлімдеме толық және жалпы, эмоционалды түрде боялған:

фраза грамматикалық нормаларға сәйкес келеді, сөз тіркестерін белсенді қолданады яғни толық сөйлемдерді қолданады

2 ұпай-балаға жауап беру қиын болған кезде қойылады және ішінара көмекке мұқтаж; егер жауап тек бір немесе екі суретті ескере отырып жасалса,баланың жауабы қарапайым, қарапайым сөйлемдер,эмоционалды бояусыз қолданылады; фразаларда ішінара бұзылған грамматикалық нормалар дұрыс сәйкес келмейді, бала тапсырмаға онша қызығушылық танытпайды.

1 балл - мәлімдеме бір суретті қолдана отырып жасалады, жауап 1 – 2 сөзден тұрады, грамматикалық нормалар бұзылған бала ерекше қызығушылықтанытпайды немесе байланысқа түспейді; педагогтің көмегіне қажет етеді.

3.Сөз тіркесін құрастыру

Мектеп жасына дейінгі балаға суретке сүйене отырып, фраза деңгейінде толық мәлімдеме жасау ұсынылады.

Бағалау критерийлері:

3 ұпай - бала суреттегі әрекетке сәйкес келетін толық, егжей-тегжейлі жауапты қолданған кезде қойылады, мәлімдемелер эмоционалды түрде боялған;

фраза грамматикалық нормаларға сәйкес келеді, тапсырмаға қызығушылық танытады.

2 ұпай-балаға жауап беру қиын болған кезде қойылады және ішінара көмекке мұқтаж; баланың жауабы қарапайым, қарапайым сөйлемдер, эмоционалды бояусыз; сөз тіркестерінде грамматикалық нормалар ішінара бұзылған дұрыс емес сәйкестік, баланың тапсырмаға ерекше қызығушылық танытпайды.

1ұпай-жауап 1 - 2 сөзден тұрады, грамматикалық нормалар бұзылған, бала ерекше қызығушылық танытпайды немесе байланысқа түспейді; педагогтің көмегін қажет етеді.

4.Сөйлемді аяқтау. Аяқталмаған сөйлемдер

Мектеп жасына дейінгі балаға осы бастама бойынша фразаны жалғастыру ұсынылады.

Бағалау критерийлері:

3 ұпай - бала грамматикалық нормаларға сәйкес сөйлемді аяқтаған кезде қойылады сөйлем логикалық тұрғыдан бір бірімен үйлесімді, мәлімдемелер эмоционалды түрде боялған; тапсырмаға қызығушылық танытады .

2 ұпай-балаға жауап беру қиын болған кезде қойылады және ішінара көмекке мұқтаж; баланың жауабы қарапайым, эмоционалды бояусыз; сөз тіркестерінде грамматикалық нормалар

ішінара бұзылған дұрыс емес сәйкестік немесе олардың болмауы; бала тапсырмаға ерекше қызығушылық танытпайды.

1 ұпай-жауап 1 - 2 сөзден тұрады, грамматикалық нормалар бұзылған бала ерекше қызығушылық танытпайды немесе байланысқа түспейді; педагогтің көмегін қажет етеді.

Фразалық сөйлеу ерекшеліктерін эксперименталды зерттеу және оны практикалық түрде қолдану жеке педагогикалық эксперимент түрінде іске асырылды. Әр бала эксперимент жүргізушімен 4-тен 6-7 ретке дейін кездесті, ол әр түрлі себептерге байланысты болды: баланың шаршағыштығы, тапсырмаларды орындауға деген мотивациясы, зейінін шоғырландыруы, тапсырманы орындау жылдамдығы, әр тапсырмаға берілген нұсқауды түсінуі.

Зерттеу нәтижелері және оларды талдау

Жоғарыда көрсетілген тапсырмаларды сөйлеу тілі жалпы дамымаған мектеп жасына дейінгі балалардың орындауын және әр тапсырма бойынша балалардың әрекеттерін бағалаудың нақты критерийлері негізінде талдайық. Сол критерийлердің сипаттамасында тоқталайық.

Балалардың фразалық сөйлеу ерекшеліктерін зерттеу барасында балалардың тапсырманы сәтті орындауының негізгі критерийі ол – орындаған әрекеттердің толықтылығы. Сонымен қатар балалардың қате жауаптары, яғни эксперименталды міндеттерге толық сай емес жауаптары есептелді. Зерттеудің нәтижелерін статистикалық талдау бұл жерде дәстүрлі тәсіл бойынша есептелді, яғни әр жауап түрін пайыздық көрсеткіші белгіленді.

Балалардың әрекетін бағалау критерийлері негізінде эксперимент барысында алынған нәтижелерді сандық-сапалық жағынан талдау негізі диссертация жұмысының мәтінінде кесте мен диаграмма түрінде берілді.

Сөйлеу тілі жалпы дамымаған мектеп жасына дейінгі балалардың фразалық сөйлеу ерекшеліктерін анықтау бойынша анықтаушы зерттеу кезінде жинақтаған мағлұматтарды келесі жүйе бойынша талдадық. Балалардың берілген тапсырмадағы он сұраққа жауап беруін бағалауда үш ұпайлық жүйені пайдаландық:

10–8 дұрыс жауапқа – 3 ұпай берілді

7– 4 дұрыс жауапқа – 2 ұпай берілді

3– 1 дұрыс жауапқа – 1 ұпай берілді

Деңгейін анықтау үшін төмендегі ұпайлық критерийге сүйеніп, үш деңгейді белгіледік:

1. жоғары деңгей – 3 ұпай (10- 8 тапсырманы орындауы);

2. орташа деңгей – 2 ұпай (7 -4 тапсырманы орындауы);

3. төмен деңгей – 1 ұпай (3 –1 тапсырманы орындауы)

Тапсырмаларды орындауларын бөліп кестеде көрсеттік. Мектеп жасына дейінгі сөйлеу тілі жалпы дамымаған балалардың фразалық сөйлеу ерекшеліктерін анықтау бойынша тексеру нәтижелері берілген (кесте 1).

Тапсырмалар	1тапсырма			2тапсырма			3тапсырма			4тапсырма		
Деңгей түрлері	Жоғары	Орташа	Төмен	Жоғары	Орташа	Төмен	Жоғары	Орташа	Төмен	Жоғары	Орташа	Төмен
СТЖД III деңгей	20%	40%	40%	10%	30%	60%	10%	20%	70%	20%	50%	30%

1 тапсырма бойынша

Жоғары деңгей – балалардың 6-20%

Орташа деңгей – балалардың 12-40%

Төмен деңгей – балалардың 12-40%

2 тапсырма бойынша

Жоғары деңгей – балалардың 3-10%

Орташа деңгей – балалардың 9-30%

Төмен деңгей – балалардың 18-60%

3 тапсырма бойынша

Жоғары деңгей – балалардың 3-10%

Орташа деңгей – балалардың 6-20%

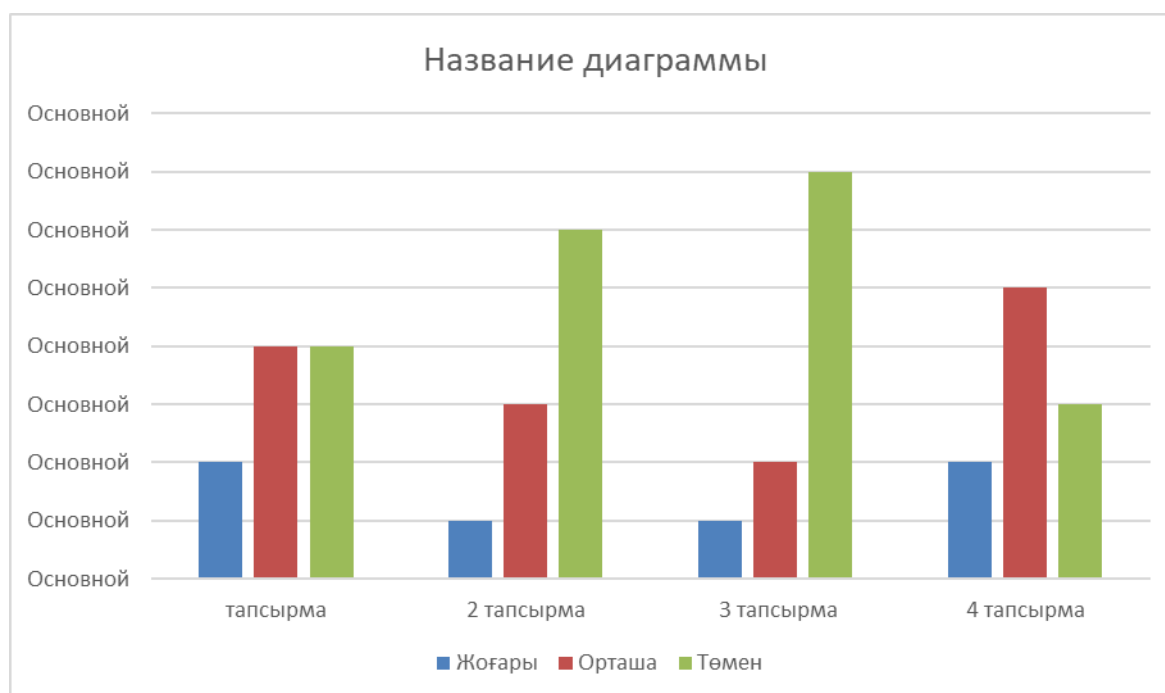
Төмен деңгей – балалардың 21-70%

4 тапсырма бойынша

Жоғары деңгей – балалардың 6-20%

Орташа деңгей – балалардың 15-50%

Төмен деңгей – балалардың 9-30%

Сурет-2 Мектеп жасына дейінгі СТЖД 3 деңгейдегі балалардың
Фразалық сөйлеу тілінің даму деңгейі бойынша бөлінуі, %

Мектеп жасына дейінгі СТЖД балалар жауап беруде қиындықтарға тап болды. Оларға ішінара көмек қажет болды. Балалар эмоционалды мағынасыз, жай сөйлемдерді қолданды. Фразалар грамматикалық нормаларды ішінара бұзады». Бұл ретте эксперименттік топтың балаларына жетекші сұрақтар қажет болды, бірақ олардың мәлімдемелері бір сарынды болды. Грамматикалық нормалардың бұзылуы да байқалады. Балаларға педагогтің көмегі, кеңестері мен жетекші сұрақтары қажет болды. Балалар көп қызығушылық танытпады, не жауап беруден бас тартты.

Осылайша, жүргізілген зерттеу негізінде СТЖД III-деңгейі балаларымен лексиканы, грамматиканы дамытуға бағытталған түзету-дамыту жұмыстарын жүргізу, сондай-ақ фразалық сөйлеу тілі дамыту жұмыстарын жүргізу қажет екені анықталып отыр.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Алифанова, Е.А. Фразовый конструктор. Развивающая игротка / Е.А. Алифанова, Н.Е. Егорова. – М.: Книголюб, 2013. – 16 с
2. Леонтьев, А. Н. Проблемы развития психики / А. Н. Леонтьев. – 4-е изд. – М.: Изд. МГУ, 2005. – 485 с

3. Ушакова О.С. Работа по развитию связной речи в детском саду/ О.С. Ушакова// Дошкольное воспитание - 2004. - № 11. - С. 8-12
4. Гербова, В.В. Развитие речи в детском саду: для работы с детьми 2-7 лет / В.В. Гербова. - М.: Мозайка-Синтез, 2010. - 64 с.
5. Короткова, Э.П. Обучение детей дошкольного возраста рассказыванию [Эл. ресурс] / Э.П. Короткова. - М.: Просвещение, 1982.- 127 с.
6. Лямина, Г.М. Развитие речи ребенка раннего возраста / Л.М. Гурович, Г.М. Лямина. - М.: Айрис-дидактика, 2005. - 96 с.
7. Советский энциклопедический словарь [Эл.ресурс] /Научно-редакционный совет: А.М.Прохоров (пред.). - М.: Советская энциклопедия, 1981. 1639 с.
8. Глухов В.П. Особенности формирования связной монологической речи детей старшего дошкольного возраста с общим речевым недоразвитием. - Автореф. канд. дис. - М., 2007.
9. Гвоздев, А.Н. Вопросы изучения детской речи. / А.Н.Гвоздев. - М. - 2007. - 472 с.
10. Балакаев М., Қордабаев Т. Қазіргі қазақ тілі. Синтаксис. - Алматы: Мектеп, 1971.
11. Садыкова, И.А.Русская интонация: учебное пособие по фонетике для иностранных студентов и стажёров филологических специальностей / И.А. Садыкова. - Казань. - 2015. - 64 с.